

Finalista del Premi Ramon Llull

MARIA LLUÏSA AMORÓS

Els nens de la senyora Zlatin

MARIA LLUÏSA AMORÓS
ELS NENS DE LA
SENYORA ZLATIN

Finalista del Premi Ramon Llull 2020

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: GENER DEL 2021
© MARIA LLUÏSA AMORÓS, 2021
© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2733-3
DIPÒSIT LEGAL: B. 18.426-2020
FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

www.columnnaedicions.cat

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

A

Villa Anne-Marie

El camió que els havia portat fins a Lélinaz havia sortit des de Chambèri. Els nens que provenien de la casa de Campèstre no sabien ben bé cap a on anaven. Durant el trajecte estaven en silenci, només se sentia el sotragueig del vehicle sobre la carretera. Des de començaments d'abril alguns dels més grans havien detectat la inquietud en la mirada dels seus educadors, les paraules murmurades en veu baixa, els moviments nerviosos, fins que a mitjans de mes els van explicar que havien de marxar de Palavàs i deixar la casa. Sense perdre ni un moment havien agafat una petita maleta cadascun i van anar cap a l'estació de Montpeller per dirigir-se a Chambèri. Un cop asseguts als vagons, els nens procuraven passar desapercebuts, recordaven les paraules de la Sabine Zlatin i de la Léa: calia que estiguessin callats i pendents dels que pujaven i baixaven del tren en cada estació. Quan arribessin a Chambèri sabien que viurien de forma provisional en algun lloc fins que la senyora Zlatin trobés una llar adient per a

tots. El viatge era llarg, estaven cansats, temerosos, però ningú no es queixava.

Aquell 18 de maig del 1943, després de passar tantes hores dalt del camió, pendents que ningú els aturés, que ningú els fes preguntes, quan finalment van arribar a la casa que havia triat la Sabine Zlatin, tots van observar el seu entorn sense bellugar-se del camió. Els envoltava un silenci només trencat pel refilet dels ocells: gafarrons, lluers, passerells, verdums, cadernereres, pit-roigs, pinsans. Una cuereta de pitet i barret negres i ventre blanc va treure el cap des del til·ler, mig camuflada entre les fulles del brancatge, per veure qui envaïa el seu àmbit.

El jove Léon Reifman, de vint-i-nou anys, estudiant de medicina i monitor, va saltar a terra i va admirar l'extensió de terreny i el paisatge que tenien al seu voltant, els boscos de pins i roures, alerços, avets, faigs..., les muntanyes que formaven la vall del Roine, on el riu s'amagava entre els tossals de Bugey i el Delfinat.

—«*Quin paradís!*» —va exclamar en Léon.

El vell camió havia ascendit fins al turó del llogaret de Lélinaz i, en girar la cantonada de la carretera, els nens havien albirat un casalici de parets blanques mentre el vehicle avançava fins al camí d'entrada. Per un moment havien deixat de veure'l, amagat darrere de l'arbreda, però de seguida va tornar a aparèixer al fons del terreny, solitari, majestuós, com un guerrer gegant vigilant des de la talaia aquell indret, amb una pinzellada de decrepitud perquè la pàtina del temps hi havia deixat la seva empremta.

Els quinze nens anaven baixant del vehicle. Els grans

ajudaven els petits, sentint a la pell la calidesa del sol de maig mentre descobrien, en aquell punt del vessant de la muntanya, la vasta extensió de paratge que emanava aromes noves, desconegudes i agradables del camp, envoltades d'una llum molt neta que permetia distingir, al lluny, el massís de la Chartreuse.

La vella casa tenia finestrals de plafons i porticons amb làmines, dues portes, teulada amb pendents i xemeneies. A mà esquerra, una immensa terrassa llarga amb baranes de ferro forjat que servia de miranda cap a la vall. S'hi entrava a través de dos esglaons de pedra. Davant de la casa hi havia un gran espai de terra i herba esponerosa clapejada de flors liloses, botonets de gos; la vegetació era intensament verda pel temps humit i plujós que sovintejava. I una font enorme, magnífica, amb una aparença sinuosa, harmoniosa, amb forma d'ales de papallona, ombrejada per les atapeïdes branques d'un colossal til·ler.

Dos edificis més completaven el conjunt: un casalot que anys enrere s'havia destinat a la cria de cucs de seda i, uns metres més enllà, el que havia estat la granja. Darrere de la casa continuava el terreny amb uns arbres i el fons franquejat per un mur de pedra seca.

La Sabine Zlatin tenia trenta-sis anys. Alta, rossa, de pell clara, amb els cabells curts i pantalons, era una dona amb empenta. Contemplava satisfeta Villa Anne-Marie, l'antiga mansió que havia escollit per anar a viure amb els nens. Li havia agradat de seguida pel lloc on estava ubicada i perquè tenia l'avantatge que abans de la guerra ja havia estat habilitada com a colònia de vacances. Ara també li dirien casa de colònies, però en realitat

seria un refugi i una llar per als nens i els educadors que se n'ocuparien. «Colònia d'infants refugiats de l'Erau». Sí, era perfecta.

Els nens s'havien agrupat darrere d'en Miron amb la seva maleta i no gosaven bellugar-se. La Léa tenia l'Émile arrapat a la seva faldilla. Durant el viatge no s'havia mogut del seu costat. L'Albert Bulka va estirar el cap entre els companys per veure-ho tot bé. Era un nen ros i menut amb el rostre afable; fins a finals de juny no complia els quatre anys i ja en tenia ganes. Agafava fort la mà del seu germà Marcel, de tretze, un noi espigat i sempre ben clenxinat amb la mirada trista. Eren jueus polonesos. En Marcel tenia present el seu pelegrinatge: amb els pares havia hagut de marxar del seu país per anar a refugiar-se a Bèlgica, on havia nascut l'Albert, i després van traslladar-se a França per fugir dels alemanys, però no havia servit de gaire, perquè aviat els van agafar i tancar al camp de Rivesaltes. La mare havia estat deportada cap a Auschwitz feia vuit mesos i el pare en feia dos que havia pujat al comboi núm. 50 vers Majdanek i Solibor. Ells dos van ser rescatats del camp, els havien portat a la casa d'acollida de Palavàs on en Léon Reifman feia d'educador. L'Albert —a qui tots deien Coco— li tenia una gran estima, i en Marcel, encara que no ho demostrava, també.

—Viurem aquí? —va preguntar el petit en veu baixa al seu germà—. La mama vindrà?

En Marcel se'l va mirar i va sentir una opressió a la gola. Ell també enyorava el pare i la mare, moltes nits plorava d'amagat perquè en Coco no s'adonés de la

seva tristesa, tan fonda que li feia mal com una puntada de peu al ventre.

En Léon, que havia sentit en Coco i havia notat la por reflectida en els seus ulls, el va agafar a coll.

—Sí, serà la nostra casa. Has vist que bonic que és tot? Tindrem molt d'espai per jugar, ja veuràs que bé que ens ho passarem, Coco.

En Léon no recordava quan tots van començar a dir-li Coco. Algú el va anomenar així, era un nen graciós, simpàtic, i la seva mirada tendra i melangiosa seduïa tothom que se li apropava.

En Coco s'abraçà a en Léon afectuosament perquè li agradava escoltar el que li anava explicant. La seva veu li donava confiança mentre mirava el seu voltant amb ulls encuriosits i vius, foscos, que contrastaven amb els cabells rossos, les galtes molsudes, la cara bonica tan expressiva.

—No havia vist mai una font com aquesta —murmurà en Coco.

—Ens divertirem tots junts, podrem fer jocs i organitzar excursions.

—Per aquells tossals? —preguntà assenyalant amb el dit.

—Queden massa lluny, però podrem baixar al riu a banyar-nos, i també anirem pels turons que tenim a tocar.

—Dormiràs amb mi, Léon? Aquesta casa és molt gran —digué mentre se li envermellien els ulls i una llàgrima relliscava galta avall—, potser tindrè por.

—No en tindràs, jo seré al teu costat fins que t'adormis i estaràs acompanyat dels altres nens.

La primera impressió que feia el paratge que envoltava aquell casali solitari era de pau i semblava tan lluny i oblidat del món que podria ser l'amagatall on ningú no els podria trobar.

La Sabine estava contenta que en Léon hagués vingut amb ells perquè els nens l'estimaven, se sentia tranquil·la en aquell espai, que li donava una certa seguretat per als seus nens. Després d'uns instants de respirar profundament l'aire net d'aquell dia tan clar, es va afanyar a organitzar-se. L'encant del moment s'havia trencat perquè tenien moltes coses a fer, ja hi hauria temps d'anar descobrint cada racó. S'havien d'instal·lar, comprovar en quin estat estava l'habitatge, com eren les habitacions, distribuir-les... i s'hauria d'anar al poble a buscar alguna cosa per menjar perquè a l'hora de seure a taula caldria alimentar una munió de boques que confiaven en ella.

En Miron Zlatin pujà els dos esglaons cap a la casa, obrí la porta vidriada seguit dels nens que anaven entrant darrere d'ell entusiasmats, àvids, amb uns ulls grossos com òlibes per veure què s'amagava a cada estança. Semblava que havia desaparegut el cansament del viatge, així de sobte. Davant d'ells una sala petita amb el terra de rajoles vermelles, un escalfapanxes solemne, de pedra, i uns penjadors de fusta a la paret.

—Quanta llum! Que bonic! —digué en Georges Halpern, un noi et eixerit de set anys.

Una claror diàfana entrava a través de la porta de vidres i d'una finestra de plafons, des de la qual s'albirava la font que rajava aigua per dos brocs de ferro amb forma de cap de drac, els quals sorgien de dues colum-

nes de pedra que emergien des del fons del brollador. Al mig de la font, un pilar en forma de llapis amb un sortidor d'aigua al vèrtex. Aquella font els havia deixat bocabadats de seguida. Aviat esdevindria un lloc per divertir-se jugant amb l'aigua, per contemplar els núvols durant el dia i les estrelles a la nit, núvols i estels que s'emmirallaven damunt de la superfície límpida; també per contemplar els seus rostres o, potser, per descobrir un insecte, desconegut, surant. El bany dels ocells, al migdia, espolsant-se la humitat de les plomes com una pluja fina de perles. Era allà, al bell mig de l'esplanada, davant de la casa, senyorejant al costat del til·ler, sota la mirada assossegada de la terrassa amb barana de ferro. La font, com una gran dama.

—Una xemeneia, que bé!, no passarem fred! —comentà la Renate Krochmal, que no deixava la mà de la seva germana petita Liane ni la seva maleta en cap moment.

Malgrat que algunes habitacions disposaven de xemeneies, era ben evident que s'endevinaven insuficients per a aquella casa tan gran, oberta als quatre vents.

En Jules Lekmaaker entrà a la cambra contigua al vestíbul. Les parets estaven pintades de color verd pàl·lid, li agradava. Sobretot li agradaven amb aquell color tan familiar, com el de la seva habitació quan vivia amb els seus pares, a casa seva. Va sospirar perquè aquella casa li transmetia una sensació de pau que el tranquil·litzava i que feia temps que no sentia. En Sigmund Springer i en Coco Bulka estaven neguitosos perquè volien explorar la resta de Villa Anne-Marie, ja feia una estona que les escales de rajola vermella enrivetades amb una

vora de fusta que comunicaven amb el rebedor, els invitaven a descobrir la planta superior i van córrer a pujar els esglaons. Les corredisses dels nens feien cruixir el terra de fusta com si despertessin aquell vetust edifici, que havia estat solitari i adormit durant anys.

La Helga Wolf i el petit Émile Zuckerberg recorrien el llarg passadís que distribuïa estances i habitacions, unes de color beix, altres pintades en verd. En Marcel i la Bernardette, encuriósits, van entrar a la cuina, que no era gaire espaiosa, tenia una finestra petita que donava al darrere i un rebost ampli que estava buit, només hi havia una garrafa que havia servit per posar-hi oli i un gran calaix destinat a guardar les patates.

—No hi ha menjar, ni cassoles —digué en Marcel Bulka en to decebut.

Un fogar, un taulell de marbre, un escorreplats amb uns quants plats de pisa i, sota el taulell, uns prestatges on no hi havia res.

Al costat de la cuina van trobar el vàter.

Des del peu de l'escala se sentia un murmuri al pis de dalt, eren les nenes, que reien baixet perquè estaven nervioses, i les passes dels exploradors Sigmund i Coco, que ressonaven sobre la fusta.

—Mira, Léa! Puja a veure les vistes des d'aquí! —digué en Georges, que també s'hi havia afegit, però no la va esperar perquè se'n va anar amb en Jules fins a la finestra per mirar.

—Oh! Es veu la font. Que bonica, tan gran! —exclamà en Jules.

—Aquells arbres del fons són faigs, avets i til·lers

—comentà en Léon, que acabava de pujar i va guaitar per la finestra.

En Léon afegí que aquell lloc que havien descobert podia ser el punt de vigilància.

Els nens van baixar corrents per la segona escala estreta d'esglaons de fusta que comunicava la planta superior amb la planta baixa, tan esvalotats que el soroll era ensordidor.

La Sabine va somriure perquè els veia engrescats mentre escoltava com parlaven i com anaven recorrent tota la casa. Va abraçar en Miron, el seu marit. De moment se sentia segura perquè el pla d'en Fridérici havia sortit bé: finalment havien pogut escapolar-se del perill amb els nens que tenien amagats a la zona sud de França. Els seus nens estarien segurs en aquella casa oculta entre boscos i muntanyes, lluny de mirades indiscretes, allunyada de camins transitats i perillosos. La Sabine Zlatin mirava els nens i se sentia bé, abraçada al seu marit, els veia com gaudien descobrint tots i cadascun dels racons que amagava aquest gran casalici, com preparaven els seus dormitoris, com hi guardaven les poques pertinences. Tenien un somriure que feia dies que s'havia esvaït per la basarda, el cansament, l'enyor, la incògnita. Ara semblava que en aquelles cares boniques l'havien retrobat una altra vegada a l'aixopluc d'aquell sostre i envoltats d'aquell paratge majestuós, quasi idíl·lic, que els assegurava la vida, una certa felicitat, com si tornessin a la normalitat, aquella que els havien arrabassat. Representaria tot això si no fos només un refugi, un refugi per a aquells nens i nenes que depenien d'ella, del seu marit, en Miron, i dels cuidadors que els acom-

panyaven. Però ningú no podia ocultar sota l'aparença d'una rialla, d'aquella pau i assossec, d'un cert ordre, la por, la soledat, la nostàlgia, el dolor. Aquella por que s'havia instal·lat entre ells i que els grans havien de dissimular a cada instant, i apaivagar els fantasmes de la nit quan el silenci ho dominava tot i es feia impossible deixar de pensar. Només el cansament, la son, vencien momentàniament l'angoixa, la melangia pels pares, els germans, els amics, els seus carrers, els seus pobles, la seva escola, l'olor de la cuina de la mare, les manyagueries de l'àvia...

Amb ells havien vingut el jove cuiner Philippe Dehan i la seva mare, Marcelle Paillet, i també els monitors Léon Reifman i Léa Feldblum. La resta d'educadors hi farien cap uns dies més tard.

La Sabine va notar una calma dins seu que feia temps que no tenia, ara eren en lloc segur i havien de viure el present. Hi havia molta feina per fer, va dir a en Miron, que anava cap al poble d'Izieu a buscar alguna cosa per menjar, i aleshores va percebre unes passes darrere seu. Eren la Liane i la Renate, les dues germanes de cinc i set anys. «Podem venir amb tu?», digué la Liane amb un fil de veu, tímidament, quasi imperceptible. La Renate encara no havia deixat la maleta.

—Veni amb mi —va dir la Sabine—, passejarem una mica per darrere de la casa.

Havia endevinat la seva inquietud, i s'adonà que la Renate no podia deixar anar la maleta que agafava prement l'ansa tan fort que els dits se li havien tornat blancs, era tot el que li quedava.

Les dues germanes feia temps que havien deixat de

somriure perquè no tenien notícies dels seus pares des de feia un any, i també per aquella pena immensa, punyent, de veure com el seu germà gran, en Siegfried, moria al camp de Rivesaltes.

—Què fan aquestes dues princeses? —exclamà en Léon, que sabia que la Sabine havia d'anar a Izieu—. Acompanyeu-me, d'una bossa ha sortit una nina que em sembla que us reclama.

—M'has d'ajudar a triar el llit, Léon, vull que estigui a prop del teu, anem —digué en Coco, que sentia gelosia perquè necessitava en Léon només per a ell.

—Vine amb nosaltres, primer anirem a buscar una nina per a la Renate i la Liane.

—I per a mi? Hi ha alguna cosa?

—És clar! Dins de la bossa hi trobarem de tot.

En Coco agafà la mà d'en Léon, vigilant que no s'allunyés del seu costat.

Mentre caminaven cap a la casa, la Sabine se sentí alleugerida perquè els nens reien amb en Léon i per un moment semblava que havien esvaït els seus malsons i les seves pors, també la tristesa i l'aflicció, que havien esdevingut companyes permanents des de l'abandonament forçat de les seves famílies.

Restà aturada uns segons, es repetí que tot aniria bé. La casa, l'ambient del camp, suau i quiet, l'entorn, un indret ideal i apartat perquè l'emplaçament d'Izieu estava aïllat, envoltat de muntanyes que s'obrien a la vall del Roine, podia donar seguretat als nens de la colònia.

Amb en Miron havien fet una ullada ràpida a Villa Anne-Marie, eren conscients que hi faltaven moltes coses: llits, mantes, estris de cuina, tovalloles, taules... Els

dos edificis que habilitarien per viure no eren gaire confortables, hi havia electricitat, però no aigua corrent, l'haurien d'agafar de la font; per a l'hivern tan sols hi havia unes xemeneies que serien insuficients i aviat arribarien més nens. La Sabine va pensar que en aquell moment no s'havia d'amoïnar, a poc a poc anirien solucionant les dificultats. Ara no es volia distreure, havia d'anar al poble a buscar queviures per a aquell dia. Es dirigia cap a Izieu, deixant a l'esquerra el camí que pujava cap al llogaret de Lélinaz, que depenia del municipi d'Izieu i estava situat en una cresta; per anar-hi s'havia de passar per un sender sinuós de terra.

En arribar al poble d'Izieu la va rebre un silenci que queia com una llosa sobre les cases grises de pedra i els carrers amples, sobre l'església amb la seva torre esvelta, l'Ajuntament i el forn de pedra adossat a una casa, amb les branques seques preparades per fer-hi foc, sobre els rentadors públics i el doll d'aigua que brollava amb força fins a la pica per un broc que semblava un cap de drac. Aquella remor era l'únic senyal de vida. Aleshores s'adonà que a la gran font de Villa Anne-Marie l'aigua també rajava per dues boques com aquesta.

Es respirava una quietud com si no hi visqués ningú. Més enllà veié una reixa enorme, mig ajustada, que donava pas a un jardí ple de flors: dàlies de color granat, mates de margarides, grups de petúnies, roses vermelles; al fons, una casa que tenia testos amb geranis florits a les finestres. Un gos blanc i negre s'havia plantat al seu costat remenant la cua insistentment. No sabia d'on havia sortit.

La Sabine va recular fins al començament del poble.

—Bona tarda —digué amb el seu francès amb accent polonès, que no havia abandonat mai, a una dona asseguda en un portal.

—Què vol? —li contestà sense entusiasme tot observant-la de dalt a baix.

—Em pot dir on viu l'alcalde?

Malgrat la primera impressió, la dona respongué amablement i li indicà on podia trobar-lo.

—El senyor Tissot?

Des del llindar de la casa, l'home la mirà amb desconfiança. La Sabine li explicà qui era, que a prop tenien una colònia de nens refugiats de l'Erau, que acabaven d'arribar i de moment els faltava de tot, principalment queviures. Li va demanar, ja que ell, a més de ser l'alcalde d'Izieu, era pagès, si li podia vendre patates o qualsevol altra cosa per menjar per passar aquell primer dia.

Amb actitud indolent, l'alcalde cridà la seva dona per dir-li que li donés un quilo de farina. La Sabine sentí per dins una fredor barrejada amb ràbia per la mesquinesa d'aquell individu. Donà les gràcies i, sense agafar la farina, girà cua per tornar a la colònia.

S'empassà les llàgrimes i, mentre caminava, pensava en tot el que els havia succeït des que va venir a viure a França i va conèixer en Miron Zlatin.